

Snježana Kordić
Philosophische Fakultät der Humboldt – Universität Berlin (Njemačka)

GRAMATIČKA KATEGORIJA BROJA

U prvom dijelu rada govori se o značenju i sastavu gramatičke kategorije broja. Nakon toga se opisuju sredstva pomoću kojih se izražava ta kategorija. Treći dio bavi se nesimetričnim odnosom između značenja i oblika: pojavama kao što su pluralia tantum, singularia tantum i drugim primjerima nesimetrije. Budući da izražavanje razlike u broju ima i sintaktičkih posljedica, četvrti dio rada posvećen je kongruenciji. Kategorija broja može se analizirati i s obzirom na markiranost, pa je to tema zadnjeg dijela ovog priloga.

1. Značenje i sastav kategorije broja
2. Izražajna sredstva kategorije broja
3. Nesimetričan odnos značenja i oblika
4. Kongruencija
5. Markiranost
6. Literatura

1. Značenje i sastav kategorije broja

1.1. Svaki jezik raspolaže nekim sredstvom za izražavanje razlike u brojnosti predmeta, pojava i sl. U nekim jezicima su ta sredstva isključivo leksička (CRUSE 1994, 2857), dok se u drugima, uključujući i slavenske jezike, ta sredstva nalaze i unutar gramatičkog sistema. Stoga slavenski jezici spadaju među one jezike u kojima se manifestira gramatička kategorija broja. Ta kategorija iskazuje da li se nešto pojavljuje u jednom ili u više primjeraka (WERNER²1988, 543).

Kao i druge gramatičke kategorije, i ova se sastoji od određenog, malog broja elemenata koji se međusobno isključuju i koji svojim značenjem raščlanjuju jednu koherentnu semantičku dimenziju (CRUSE 1994, 2857). U većini jezika gramatička kategorija broja sastoji se samo od *singulara*, koji označava jediničnost, i *plurala*, koji označava množinu. No nije rijedak slučaj da jezici raspolažu i *dualom*, koji označava da se nešto pojavljuje u dva primjerka

(BEARD 1992, 131). Sljedeći element kategorije, *trial*, koji označava tri primjerka nečega, vrlo je rijedak. Postojanje *triala* u nekom jeziku podrazumijeva postojanje duala u istom jeziku, a postojanje duala podrazumijeva postojanje plurala (ibid.). Kategorija broja iznad singulara je u nekim jezicima raščlanjena na *paukal*, koji označava mali broj objekata, i na plural *multiple*, koji označava velik broj objekata (MORAVCSIK 1978, 348).

Osim razlike u brojnosti ima i drugih semantičkih distinkcija koje mogu igrati ulogu u raščlanjivanju kategorije broja. Tako se u nekim jezicima unutar plurala razlikuje distributivni plural, koji označava množinu tipova nečega, i kolektivni plural, koji označava množinu jedinki u nekoj koherentnoj skupini (WERNER ²1988, 543; CRUSE 1994, 2858). Nadalje, upotreba duala naspram plurala može biti uvjetovana time da li se označeni predmet pojavljuje prirodno u paru ili ne. Gramatički se može izraziti i semantička razlika 'brojivo / građa' (CRUSE 1994, 2858).

1.2. U većini slavenskih jezika kategorija broja se sastoji samo od singulara i plurala. Dual, koji se smatra ostatkom iz vremena dok ljudi nisu znali brojati, i čije potiskivanje se povezuje s pojavom egzaktnih brojčanih sistema (DÉCSY 1987, 88), sačuvan je u slovenskom i u lužičkosrpskim jezicima.

2. Izražajna sredstva kategorije broja

2.1. Gramatički broj se općenito smatra imeničkom i zamjениčkom kategorijom, koja se u raznim jezicima zahvaljujući kongruenciji odražava na predikatnom glagolu i na pridjevu (WERNER ²1988, 543; BEARD 1992, 131). Oznaka broja se u nekim jezicima ne mora pojaviti na imenici, nego negdje drugdje unutar imeničke sintagme, npr. na određenom ili neodređenom članu, ili na zadnjem elementu u sintagmi, ili samo na zamjenici (CRUSE 1994, 2859).

Postoji nekoliko formalnih sredstva za izražavanje razlike u broju. Jedno od njih je ponavljanje, koje se smatra najstarijim sredstvom pojačavanja, a time i plurala odnosno duala (DÉCSY 1987, 88). Drugo sredstvo su afiksi, od kojih se najčešće primjenjuju sufiksi. Treća mogućnost je izražavanje razlike u broju pomoću klitika. Nadalje, broj se može izraziti i pomoću promjene unutar riječi, npr. pomoću izmjene vokala ili pomoću složenije promjene korijena riječi. Ponekad se razlika u broju izražava pomoću supletivnosti. Naposljetku, kao još jedno formalno sredstvo izražavanja kategorije broja koriste se riječi sintaktički različite od brojeva (REFORMATSKIJ 1960, 398; CRUSE 1994, 2859).

Ima jezika u kojima je gramatičko označavanje broja fakultativno (CORBETT 1993, 2). Nasuprot tome, u drugim jezicima, npr. engleskom, obavezno se s imenicom pojavljuje i informacija o broju. Gramatička oznaka broja npr. plu-

rala uvijek se pojavljuje u engleskom čak i nakon brojeva, gdje bi se mogla smatrati suvišnom jer ne donosi nikakvu novu obavijest.

2.2. I u slavenskim jezicima broj je obavezna imenička i zamjenička kategorija. Ona se zahvaljujući kongruenciji odražava na pridjevu i na predikatnom glagolu. Zato množina ili jednina kod glagola ne označava broj događaja, nego broj nositelja događaja, isto kao kod imenice ili lične zamjenice. Broj se prvenstveno izražava pomoću nastavaka, npr. sg. *dan, kost, ruka, selo* / pl. *dani, kosti, ruke, sela*. Ponekad se pojavljuje promjena unutar riječi, pri čemu može biti izmijenjena pluralna osnova, npr. sg. *stol* / pl. *stolovi*, ili singularna osnova, npr. sg. *građanin* / pl. *građani*. Ima i primjera supletivnosti, npr. sg. *čovjek* / pl. *ljudi* (kakve sve mogućnosti postoje s obzirom na udio osnove riječi i nastavka u izražavanju broja u slavenskim jezicima v. CORBETT 1993, 4-9). U većini slavenskih jezika nastavak na imenici ne izražava samo broj, nego istovremeno i padež, pa se zamjenom jednog nastavka drugim kod iste imenice mijenja i broj i padež, npr. sg. instr. *mercedesom* / pl. ak. *mercedese*, dok rod ostaje isti, u ovom primjeru muški.

2.3. Broj kod ličnih zamjenica ima određene posebnosti. Neke od njih su semantičke prirode: npr. množina lične zamjenice 1. lica ne označava množinu prvih lica, tj. ne označava množinu govornika ('ja+ja+ja'), nego udruživanje prvog lica, jednog govornika, s drugim licima ('ja+ti' / 'ja+on' itd.). U slavenskim i nekim drugim jezicima postoje i formalne posebnosti: množina ličnih i posvojnih zamjenica 1. i 2. lica izražava se supletivnim oblicima, npr. sg. *ja* / pl. *mi*; sg. *moj* / pl. *naš*.

Ima slučajeva neutralizacije broja kod nekih ličnih zamjenica, npr. u engleskom je u 2. licu razlika između singulara i plurala poništena, pa isti oblik, *you*, označava i jedninu i množinu. Što se tiče neutralizacije drugih gramatičkih kategorija, ona prvenstveno zahvaća plural: tako je npr. u ruskom gramatički rod kod ličnih zamjenica neutraliziran u pluralu, a u singularu nije.

Ima jezika u kojima lične zamjenice osim singulara razlikuju i dual, trial i plural, kod kojih je osim toga 1. lice još dodatno raščlanjeno s obzirom na uključenost / isključenost govornika (CRYSTAL² 1997, 92). Takva kombinacija broja s tzv. *inkluzivom* i *ekskluzivom* uzrokuje postojanje čak 11 oblika ličnih zamjenica za 1. i 2. lice, dok npr. engleski jezik raspolaže samo s 3 oblika takvih ličnih zamjenica, njemački jezik s 4. Velika razlika u broju ličnih zamjenica 1. i 2. lica postoji i unutar slavenskih jezika: slovenski ima čak 10 oblika zbog duala i razlikovanja roda u dualu i u pluralu, dok npr. ruski ima samo 4 oblika.

3. Nesimetričan odnos značenja i oblika

S obzirom na gramatičku kategoriju broja može se razlikovati nekoliko skupina imenica. Prvu i najbrojniju skupinu čine imenice kod kojih je razlika između njihovih singularnih i pluralnih oblika izraz odgovarajuće razlike u značenju broja, dakle razlike između označavanja samo jednog objekta i označavanja više objekata. Odnos između oblika i značenja je u toj skupini imenica simetričan.

3.1. *Pluralia tantum*

U drugoj skupini imenica ne postoji upravo spomenuta simetrija između oblika i značenja. Naime, u slavenskim kao i u nekim drugim jezicima ima imenica koje su oblikom plural iako označavaju jedinični brojevi predmet, npr. *škare*: *Imam dvoje škare kod kuće, ali i jedne i druge su tupe*. Te imenice ne raspolazu singularnim oblikom i nazivaju se *pluralia tantum*. U raznim jezicima pokazuju određene posebnosti i pri kombiniranju s brojevima. Tako npr. u navedenom primjeru riječ *škare* nije kombinirana s uobičajenim oblicima glavnih brojeva, nego je korištena jedna posebna skupina brojeva, tzv. kolektivni brojevi (uobičajeni oblici glavnih brojeva mogu se upotrijebiti od pet nadalje). Odgovarajuću imenicu u engleskom, *scissors*, nije uopće moguće direktno povezati s brojem, nego se mora umetnuti druga imenica: *three pairs of scissors* (CRUSE 1994, 2860). Među imenicama ove skupine dominiraju imenice koje označavaju nešto neživo. U nekim jezicima su to prvenstveno imenice koje označavaju objekte čiji sastavni dijelovi čine par, poput *hlače, pluća, naočale* (CROCKETT 1976, 139).

Kod jezika gdje se nastavci u množini razlikuju s obzirom na gramatički rod može se utvrditi da svaka pojedina imenica koja je *pluralia tantum* ima neodvojiv rod, npr. pl. ž. roda *hlače*, pl. sr. roda *usta*. Osim toga, i kongruencija atributa i predikativa pruža podatke o rodu imenica koje su *pluralia tantum*, usp. *Njene hlače su dobre / Njena usta su suha*. Za razliku od takve situacije u ovom jeziku, za imenice koje su *pluralia tantum* u poljskom tvrdi se da nemaju rod (DĄBROWSKA 1996, 130). Što se tiče padeža, ako se u određenom jeziku dekliniraju imenice u pluralu, dekliniraju se i one koje su *pluralia tantum*. U nekim jezicima postoje karakteristični tvorbeni nastavci za *pluralia tantum*, npr. u poljskom (DĄBROWSKA 1996, 125). Među imenicama koje su *pluralia tantum* mogu se razlikovati tri tipa: one koje se pojavljuju samo u pluralu, one koje se ponekad koriste i u singularu te one koje u singularu i pluralu imaju različito značenje (DROSDOWSKI 1995, 215).

U vezi sa značenjem imenica koje su *pluralia tantum* primjećuje se da je semantičko obilježje raščlanjenosti karakteristično za mnoge takve imenice, iako ne za sve (JACHNOW 2001, 471). Imenice koje se pojavljuju samo u pluralu mogu se razvrstati u nekoliko semantičkih razreda, npr. zemljopisne oz-

nake (*Ande, Karpati*), grupe ljudi (slov. *starši*), dijelovi tijela (*pluća*), bolesti (*ospice*). Iako semantički razredi ovise od jezika do jezika (usp. SUBOTIĆ 1999, 89-95, za njemački HELBIG/BUSCHA ¹⁶1994, 279-280, za poljski FRIEDELÓWNA 1968, 93), neki od njih pojavljuju se u svim indoevropskim jezicima, npr. zemljopisne oznake, nazivi praznika i bolesti (DĄBROWSKA 1996, 127). Osim toga, internacionalizmi porijeklom iz latinskog pojavljuju se u raznim jezicima kao pluralia tantum, npr. *memoari, anali*, polj. *memuary, annaly*, njem. *Memoiren, Annalen*.

3.2. *Singularia tantum*

Za razliku od imenica druge skupine, imenice treće skupine su oblikom singular iako označavaju množinu, npr. *stoka*. S kolektivnom imenicom *stoka* nije moguće direktno povezati broj, nego se mora umetnuti neka druga imenica, npr. *Kupio je dvadeset grla stoke*. Za tu imenicu se može reći da pripada skupini koja se naziva *singularia tantum*. Neki autori izdvajaju kolektivne imenice iz skupine *singularia tantum* u zasebnu, četvrtu skupinu (npr. BEARD 1992, 131), ali one se mogu razmatrati unutar *singularia tantum* jer također imaju samo singularne oblike. Razlika bi bila semantičke prirode: singularni oblik kod *singularia tantum* izražava jediničnost, a kod kolektivnih imenica množinu (REFORMATSKIJ 1960, 394). No i ta semantička množina kod kolektivnih imenica je posebnog tipa jer one označavaju nešto, bilo skupinu živih bića bilo skupinu predmeta, kao *homogenu cjelinu*, usp. sg. *grana* / pl. *grane* / sg. kol. *granje*. (Neki autori smatraju da se kategorija broja može raščlaniti na tri elementa: a) singular, u okviru kojeg je i *singularia tantum*, b) plural, u okviru kojeg je i *pluralia tantum*, c) kolektiv, v. KARPOV 1998, 116.) I nazivi materijala označavaju homogenu cjelinu, pa su takve imenice često *singularia tantum*, npr. *svila*. I neke apstraktne imenice, poput *tuga*, imaju to svojstvo (CROCKETT 1976, 145-148).

Obilježje neraščlanjenosti smatra se svojstvenim značenju većine imenica koje su *singularia tantum* (HELBIG/BUSCHA ¹⁶1994, 276). Te imenice se mogu razvrstati u nekoliko semantičkih razreda. Jedan od njih čine nazivi materijala, poput *brašno, pivo, srebro*. Neki nazivi materijala mogu se upotrijebiti u pluralnom obliku, ali tada označavaju tipove materijala, npr. *Nisu sva brašna ista*, ili označavaju podjelu nečega u standardne veličine, npr. *Molim tri piva* ('tri boce piva'). U vezi s takvim imenicama LEHMANN (1999, 139) govori o leksičkoj alternaciji između dvaju značenja koja uvjetuje alternaciju između nebrotivosti i brojivosti. Drugi semantički razred čine kolektivne imenice, npr. *perje, telad, plemstvo*. Neke kolektivne imenice mogu se upotrijebiti u pluralnom obliku kad označavaju nekoliko skupova, npr. *Sve momčadi su dobro igrale*. Treći razred kod *singularia tantum* čine neke apstraktne imenice, npr. *trud, starost, sluh*.

3.3. Drugi slučajevi nesimetrije

Poseban slučaj nesimetričnog odnosa oblika i značenja znaju predstavljati sintagme koje sadrže imenicu i broj. Kad uz imenicu stoji broj veći od jedan, gramatički broj imenice nije ujednačen u svim jezicima: iako plural izgleda semantički logičan, i imenica dosljedno ima pluralni oblik u nekim jezicima, npr. u engleskom, neki drugi jezici, npr. mađarski, ravnaju se prema logici da je količina jasno iskazana pomoću broja pa zato imenica ima neutralni singularni oblik. U slavenskim jezicima su oba rješenja zastupljena: imenica u kombinaciji s brojem stoji, prema određenim pravilima, u singularu ili u pluralu ili u dualu (PANZER 1991, 185).

Jedan drugi tip nesimetričnosti očituje se u slučajevima kad npr. jednom singularnom obliku odgovara nekoliko oblika plurala. Tako su neke imenice u singularu višeznačne, ali u pluralu nisu jer imaju dva oblikom različita plurala od kojih svaki ima svoje značenje, npr. sg. *sat*, pl. *sati, satovi*; sg. *mjesec*, pl. *mjeseci, mjesečevi*. Postojanje dvaju oblikom različitih plurala ne mora biti spojeno s razlikom u značenju, npr. pl. *golubovi, golubi*.

O određenoj nesimetričnosti može se govoriti i kada se singular ne koristi u pravom jediničnom značenju. Singular se, naime, može koristiti umjesto plurala kada se radi o tzv. generičkoj upotrebi, npr. *Krava je domaća životinja*. Singular se može upotrijebiti i u prenesenom značenju, iskazujući neraščlanjenu množinu, npr. *Čitava Moskva je plakala za pjesnikom* (JACHNOW 1998, 80-81). Poseban slučaj upotrebe singulara je tzv. distributivni singular, npr. *Oni među vama koji se slažu s prijedlogom neka dignu desnu ruku*. Dok je generički singular moguće zamijeniti pluralom, kod distributivnog singulara to nije uvijek moguće, npr. u navedenom primjeru nije moguće upotrijebiti plural *neka dignu desne ruke*.

Ponekad se i plural koristi u prenesenom značenju umjesto singulara. Takav slučaj je s pluralom ličnih zamjenica: u većini slavenskih jezika to je uobičajeni izraz poštovanja prema sugovorniku i izraz distance (više o tome v. KORDIĆ 1999b, 150). Pragmatički uvjetovane su i prvenstveno razgovorne upotrebe plurala za izricanje tipiziranja, pejorativnosti ili senzacionalnosti (više o tome v. KLOBUKOV 1998, 128-135).

4. Kongruencija

4.1. U nekim jezicima izražavanje razlike u broju nema nikakvih sintaktičkih posljedica (CRUSE 1994, 2858). U slavenskim jezicima, naprotiv, to razlikovanje povlači sa sobom varijacije na sintaktičkoj razini. One su moguće zahvaljujući kongruenciji, koja se očituje tako što se atributni pridjev slaže s upravnom imenicom, predikat se slaže sa subjektom, a relativna i lična zamjenica se slažu s antecedentom (CORBETT 1988, 24). Kongruencija unutar

sintagme uzrokuje da oblik pridjeva ili pridjevske zamjenice varira ovisno o broju upravne imenice, a kongruencija izvan sintagme uzrokuje da oblik predikatnog glagola varira ovisno o broju subjekta, te da oblik anaforičke relativne ili lične zamjenice varira ovisno o broju antecedenta.

Ima primjera u raznim jezicima da glagol ponekad pokazuje singular iako imenica s kojom kongruira pokazuje plural, i obrnuto. U takvim slučajevima glagolska kongruencija se ne ravna prema formalnim pokazateljima na imenici, nego se ravna prema značenju imenice. Kada je imenica u singularu, a kongruencija je ipak pluralna, radi se o jednom od sljedećih slučajeva: uz imenicu stoji broj veći od jedan; dvije ili više imenica su koordinirane; imenica ima komitativnu dopunu; imenica je kolektivna. U prva dva slučaja je kongruencija anaforičke relativne ili lične zamjenice uvijek pluralna, dok glagolska kongruencija nije tako ujednačena (MORAVCSIK 1978, 343). Za glagolsku kongruenciju u slavenskim jezicima kad uz imenicu stoji broj zanimljivo je da nije na snazi logika što je višnji broj to je veća vjerojatnost plurala, nego obrnuto, što je višnji broj, veća je vjerojatnost singularne kongruencije (CORBETT 1998, 155).

MORAVCSIK (1978, 350) ističe da između unutar-sintagmatske i izvan-sintagmatske kongruencije postoji bitna razlika u tome što se izvan-sintagmatska kongruencija gotovo uvijek ravna prema semantičkom broju imenice, dok se unutar-sintagmatska kongruencija ravna prema formalnom broju imenice. Ovome je moguće dodati napomenu o posebnostima kongruencije s pluralom lične zamjenice upotrebljenim iz poštovanja jer ona predstavlja iznimku ne samo od prvog nego i od drugog pravila u navedenoj tvrdnji: u nekim jezicima se izvan-sintagmatska predikatna kongruencija s pluralom iz poštovanja ravna prema formalnom broju, usp. *Gospođo Marić, kada putujete?*, dok se unutar-sintagmatska kongruencija u kosim padežima ravna prema semantičkom broju, usp. *Gospođo Marić, i Vama samoj je poznato da [...]* (više o kongruenciji s *Vi* iz poštovanja u raznim slavenskim jezicima v. KORDIĆ 2001a, 39-53). Osim toga, slavenski jezici pokazuju da je općenitu tvrdnju kako se izvan-sintagmatska kongruencija “gotovo uvijek” ravna prema semantičkom broju imenice bolje zamijeniti *hijerarhijskim* predstavljanjem *tendencija* ka semantičkom ili ka formalnom ravnanju kongruencije, kako su to učinili COMRIE (1975, 406-407) i CORBETT (1988, 48).

4.2. Zbog kongruencije s imenicom broj se kod posvojnih zamjenica pojavljuje dva puta: izražen leksičkom osnovom *naš* (pl.) i izražen nastavkom *naš-Ø / -i* (sg./pl.) (WALTER 1982, 136). Kongruencija s imenicama koje su pluralia tantum daje u raznim slavenskim jezicima plural. Ako je neko ime pluralia tantum, npr. *Alpe*, ili ako stoji u pluralu, npr. *Lingvistički ogledi*, kongruentni elementi unutar i izvan sintagme pokazuju plural, bez obzira na to što imena imaju jediničnog referenta. Kongruencija s kolektivnim imenicama

sklonija je nestabilnosti, npr. u standardnom ruskom je singularna, ali u govorenom jeziku ima odstupanja od toga (CROCKETT 1976, 150-152). To je u skladu s općim pravilom da su imenice koje označavaju skupinu objekata kao homogenu cjelinu ili označavaju tip objekta, a ne pojedinačan objekt, često kongruencijski posebne ili nestabilne (MORAVCSIK 1978, 345).

5. Markiranost

Neke gramatičke kategorije, među njima i broj, mogu se analizirati s obzirom na markiranost. Pritom se razlikuje formalna i funkcionalna markiranost. Formalno nemarkiran je onaj element kategorije koje ima nulti afiks (AIKHENVALD/DIXON 1998, 60). Kad se to primijeni na broj, dobiva se jednoznačan rezultat: u jezicima u kojima jedan od elemenata kategorije broja nije formalno markiran, uvijek je to singular. Nema nijednog jezika u kojem bi plural bio dosljedno označivan nultim afiksom, a singular imao eksplicitan afiks (CRUSE 1994, 2859).

Što se tiče drugog tipa markiranosti, funkcionalne, markiranim se smatra onaj element kategorije koji se može koristiti samo u posebno određenim prilikama, dok se funkcionalno nemarkiranim smatra element koji se koristi u svim drugim situacijama. Funkcionalno nemarkiran element kategorije ne mora se nužno poklapati s formalno nemarkiranim elementom, ali u slučaju gramatičkog broja postoji to poklapanje: singular je i funkcionalno nemarkiran naspram plurala (AIKHENVALD/DIXON 1998, 60-61). To ujedno znači da singular ima širi opseg upotrebe i da se češće koristi nego plural. U jezicima koji raspolažu i trećim elementom kategorije broja, dualom, on je najviše markiran (PANZER 1991, 184).

Postoje određena pravila u ponašanju markiranih elemenata jedne kategorije prema elementima drugih kategorija. Jedno od njih je da kod markiranih elemenata kategorije broja druge imeničke kategorije (rod, padež) bivaju češće neutralizirane. Poznato je da ima mnogo jezika s većim padežnim sistemom u singularu nego u pluralu (AIKHENVALD/DIXON 1998, 67). U slavenskim jezicima se u nemarkiranom singularu izražava najveći broj razlika u rodu i padežu, dok u markiranom pluralu najčešće ima manje razlika u padeža, a razlika u rodu jedva da uopće ima. Najmarkiraniji dual često ima samo tri padeža (PANZER 1991, 185). Ne samo u slavenskim jezicima, nego u svim indoevropskim jezicima koji imaju dual, ostvaruje se u njemu manje padežnih razlika nego u singularu ili pluralu (AIKHENVALD/DIXON 1998, 68).

Za dual se smatra da je markiran egzaktnošću i određenošću naspram plurala (DÉCSY 1987, 88). Prvotno je označavao predmete koji prirodno uvijek nastupaju u paru ili čine cjelinu od dva dijela, a kasnije je proširio opseg upotrebe na bilo koja dva predmeta (BELIĆ 1932, 1-8). Danas u većini indoevropskih

jezika više ne postoji. Kad se pogleda proces potiskivanja duala, vidi se da je npr. u ruskom najprije potisnut pomoću množine upravo kod imenica koje označavaju prirodne parove. U slovenskom jeziku, koji i danas ima dual, on se koristi kad se označavaju dva predmeta, ali se zamjenjuje pluralom kad se radi o predmetima koji prirodno uvijek dolaze u paru (DERGANČ 1998, 45). Upotreba manje markiranog plurala umjesto duala u spomenutim slučajevima obrazlaže se time što je kod predmeta koji prirodno dolaze u paru ionako jasno da su dva, pa je formalno izražavanje parnosti pomoću duala suvišno (TOPORIŠIČ 1984, 207).

6. Literatura

Aikhenvald, A./Dixon, R. (1998), "Dependencies between grammatical systems", *Language* 74/1, 56-80.

Beard, R. (1992), "Number", u: Bright, W. (ur.), *International encyclopedia of linguistics*, New York/Oxford, 131.

Belić, A. (1932), *O dvojini u slovenskim jezicima*, Beograd.

Comrie, B. (1975), "Polite plurals and predicate agreement", *Language* 51, 406-418.

Corbett, G. G. (1988), "Agreement: A partial specification based on Slavonic data", u: Barlow, M./Ferguson, C. (ur.), *Agreement in natural languages: Approaches, theories, descriptions*. Stanford, 23-53.

Corbett, G. G. (1990), "Tipološki prilaz jeziku i problematika kongruencije u srpskohrvatskom jeziku", *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 20/2, 143-156.

Corbett, G. G. (1993), "Systems of grammatical number in Slavic", *XIth International Congress of Slavists*, Bratislava, 1-16.

Corbett, G. G. (1998), "Numerals, number and individuation", u: Kiklevič, A. K. i dr. (ur.), *Číslo – jazyk – tekst*. Minsk, 152-161.

Crystal, D. (1997), *The Cambridge encyclopedia of language*, Cambridge.

Crockett, D. (1976), *Agreement in contemporary standard Russian*, Columbus.

Cruse, D. A. (1994), "Number and number systems", u: Asher, R. E. (ur.), *The encyclopedia of language and linguistics*, Oxford i dr., 2857-2861.

Dąbrowska, A. (1996), "Die Kategorie des Pluraletantum im Polnischen und Deutschen", u: Suprun, A. E./Jachnow, H. (ur.), *Slavjano-germanskie jazykovye paralleli / Slawisch-germanische Sprachparallelen*. Minsk, 122-131.

Décasy, G. (1987), *A select catalog of language universals*, Bloomington.

Derganc, A. (1998), "O parnyh suščestvitel'nyh v slovenskom jazyke", u: Kiklevič, A. K. i dr. (ur.), *Číslo – jazyk – tekst*. Minsk, 44-51.

Drosdowski, G. (ur.) (⁵1995), *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, Mannheim i dr.

Friedelówna (1968), *Kategoria plurale tantum w języku polskim*, Poznań.

Greenberg, J. H. (1972), "Numeral classifiers and substatal number: Problems in the genesis of a linguistic type", *Working Papers on Language Universals* 9, 1-39.

Gutschmidt, K. (1983), "Zur Kategorie des Numerus im Serbokroatischen und Deutschen", *Zeitschrift für Slawistik* 28/4, 624-629.

Helbig, G./Buscha, J. (¹⁶1994), *Deutsche Grammatik*, Leipzig i dr.

Jachnow, H. (1998), "Quantität und Vagheit", u: Kiklevič, A. K. i dr. (ur.), *Čislo – jazyk – tekst*. Minsk, 79-89.

Jachnow, H. (2001), "Quantitätssorten und Quantitätsausdrücke im Kroatischen/Serbischen", u: Jachnow, H./Norman, B./Suprun, A. E. (ur.), *Quantität und Gradierung als kognitiv-semantische Kategorien*. Wiesbaden, 457-482.

Karpov, V. (1998), "Etjudy o čisle", u: Kiklevič, A. K. i dr. (ur.), *Čislo – jazyk – tekst*. Minsk, 110-118.

Klobukov, E. V. (1998), "Čislo i komunikativnaja tipologija grammatičeskijh značenij", u: Kiklevič, A. K. i dr. (ur.), *Čislo – jazyk – tekst*. Minsk, 127-136.

Kordić, S. (1995a), "Possessivitätsausdruck durch Relativpronomen im Kroatisch-Serbischen", *Die Welt der Slaven* 40/2, 328-340.

Kordić, S. (1995b), "Genitiv/Akkusativ-Synkretismus beim kroatisch-serbischen Relativpronomen", *Zeitschrift für Slawistik* 40/2, 202-213.

Kordić, S. (1996), "Pronomina im Antezendenten und Restriktivität/Nicht-Restriktivität von Relativsätzen im Kroatoserbischen und Deutschen", u: Suprun, A. E./Jachnow, H. (ur.), *Slavjano-germanskie jazykovye paralleli / Slawisch-germanische Sprachparallelen*. Minsk, 163-189.

Kordić, S. (1997), *Serbo-Croatian*. München.

Kordić, S. (1998), "Existenzsätze in den südslavischen Sprachen", u: Rothe, H./Schaller, H. (ur.), *Beiträge zum XII. Internationalen Slavistenkongreß Krakau 1998*. München, 31-49.

Kordić, S. (1999a), *Der Relativsatz im Serbokroatischen*. München.

Kordić, S. (1999b), "Personal- und Reflexivpronomina als Träger von Personalität", u: Jachnow, H. i dr. (ur.), *Personalität und Person*. Wiesbaden, 125-154.

Kordić, S. (1999c), "Kausalität und Gradation in derselben Konstruktion", u: Girke, W. i dr. (ur.), *Vertograd mnogocvetnyj. Festschrift für Helmut Jachnow*. München, 119-130.

Kordić, S. (2000a), "Nominale Variationen in Sätzen mit *evo/eto/eno* im Kroatisch-Serbischen", u: Boeder, W./Hentschel, G. (ur.), *Variierende Markierung von Nominalgruppen in Sprachen unterschiedlichen Typs*. Oldenburg, 219-233.

Kordić, S. (2000b), "Aktuelle Europäisierung südslavischer Sprachen", *Zeitschrift für Balkanologie* 36/1, 75-85.

Kordić, S. (2001a), *Wörter im Grenzbereich von Lexikon und Grammatik im Serbokroatischen*. München.

Kordić, S. (2001b), "Die grammatische Kategorie des Numerus", u: Jachnow, H./Norman, B./Suprun, A. E. (ur.), *Quantität und Graduierung als kognitiv-semantische Kategorien*. Wiesbaden, 62-75.

Kordić, S. (2002a), "Das verallgemeinernde *čovjek* 'man' im Kroatoserbischen", u: Symanzik, B./Birkfellner, G./Sproede, A. (ur.), *Frau und Mann in Sprache, Literatur und Kultur des slavischen und baltischen Raumes*. Hamburg, 165-187.

Kordić, S. (2002b), "Demonstrativpronomina in den slavischen Sprachen", u: Symanzik, B./Birkfellner, G./Sproede, A. (ur.), *Die Übersetzung als Problem sprach- und literaturwissenschaftlicher Forschung in Slavistik und Baltistik*. Hamburg, 89-116.

Kordić, S. (2003a), "Ändert sich das serbokroatische System der Lokaladverbien?", u: Gutschmidt, K./Berger, T. (ur.), *Funktionale Beschreibung slavischer Sprachen: Beiträge zum XIII. Internationalen Slavistenkongress in Ljubljana*. München, 115-137.

Kordić, S. (2004a), "Prilozi *gd(j)e, kamo, kuda*", u: Okuka, M./Schweier, U. (ur.), *Germano-Slavistische Beiträge: Festschrift für Peter Rehder zum 65. Geburtstag*, München, 113-120.

Kordić, S. (2004b), "Die aktuelle Sprachzensur in Kroatien", u: Symanzik B./Birkfellner, G./Sproede, A. (ur.), *Sprache – Literatur – Politik: Osteuropa im Wandel*, Hamburg, 259-272.

Kordić, S. (2004c), "Pro und kontra: 'Serbokroatisch' heute", u: Krause, M./Sappok, C. (ur.), *Slavistische Linguistik 2002: Referate des XXVIII. Konstanzer Slavistischen Arbeitstreffens, Bochum 10.9.-12.9.2002*, München, 97-148.

Kordić, S. (2004d), "Le serbo-croate aujourd'hui: entre aspirations politiques et faits linguistiques", *Revue des études slaves*, 75/1, 31-43.

Lehmann, V. (1999), "Lexikalischer Stamm und grammatische Kategorie", u: Rathmayr, R./Weitlaner, W. (ur.), *Slavistische Linguistik 1998*. München, 137-149.

Moravcsik, E. (1978), "Agreement", u: Greenberg, J. H. (ur.), *Universals of human language, Syntax*. Stanford, 331-373.

Panzer, B. (1991), *Die slavischen Sprachen in Gegenwart und Geschichte*, Frankfurt am Main i dr.

Reformatskij, A. A. (1960), "Číslo i grammatika", *Voprosy grammatiki*. Moskva/Leningrad, 384-400.

Saavedra, D. (1999), "Defektnost gramatičkih kategorija na nivou rečenice i konteksta u srpskom u poređenju sa bugarskim", *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 28/2, 27-39.

Schütz, J. (1993), "Dualis im Slavischen. Aussage und Aussagestruktur", u: Růžička, R./Schütz, J. (ur.), *Methoden – gestern und heute*. München, 37-46.

Subotić, Lj. (1999), "O kategoriji broja kod imenica (pluralia tantum)", *Naučni sastanak slavista u Vukove dane 28/2*, 87-96.

Toporišič, J. (1984), *Slovenska slovnica*, Maribor.

Walter, H. (1982), "Die komplexe Kategorie Person/Numerus als Kategorie mehrerer Wortarten in südslawischen Sprachen", *Studia gramatyczne 5*, 133-139.

Werner, A. (1988), *Terminologie zur neueren Linguistik*, Tübingen.

Znika, M. (2002), *Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku*, Zagreb.

Zusammenfassung

Die grammatische Kategorie des Numerus

Im vorliegenden Beitrag wird zunächst auf die Bedeutung und Zusammensetzung der Kategorie des Numerus eingegangen. Im Anschluss daran werden die Ausdrucksmittel des Numerus und das asymmetrische Verhältnis zwischen Bedeutung und Form beschrieben (u.a. Pluraliatantum, Singulariatantum). Da der Ausdruck des Numerus-Unterschiedes syntaktische Konsequenzen hat, wird im vorletzten Teil des Beitrags die Kongruenz behandelt. Der Numerus lässt sich auch mit Rücksicht auf die Markiertheit analysieren. Deshalb schließt der Beitrag mit einer kurzen Darstellung der formalen und funktionalen Markiertheit.